

Компаниялардың инновациялық дамуының қаржылық әлеуетіне әсер ететін факторлар

Бекешева Дана Айтбаевна, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің «Қаржы» кафедрасының аға оқытушысы

Инновациялық даму деңгейін бағалау және компаниялардың қаржылық әлеуетін ұлғайту үшін олардың инновациялық дамуын қаржыландыруға әсер ететін негізгі шарттар мен факторларды айқындау қажет. Жалпы түрде фактормен (лат. factor-жасау, жасау) қандай да бір үдерістің әсер ету күшін, оның сипатын немесе жекелеген ерекшеліктерін анықтайтын түсіну керек.

Қазіргі экономикалық сөздік «фактор» ұғымы экономикалық үдеріске және осы үдерістің нәтижесіне әсер ететін себеп, параметр, жағдай, көрсеткіш ретінде анықталады. Диссертацияда компаниялардың инновациялық дамуының қаржылық әлеуетіне әсер ететін және қалыптастыратын факторлар деп осы әлеуетті күшейту себептері мен шарттары түсініледі.

Компаниялардың инновациялық дамуының қаржылық әлеуетін бағалау және оның өсу жолдарын анықтай отырып, ең алдымен, инновациялық дамуға әсер ететін және әлемдік тәжірибеде пайдаланылатын факторларды айқындау және талдау қажет. Бұған келесілерді жатқызуға болады:

- жүргізіліп жатқан экономикалық және қаржылық саясаттың тиімділігі;
- шаруашылық жүргізуші субъектінің инвестициялық және инновациялық тартымдылығы;
- алдыңғы қатарлы қаржы институттарының даму дәрежесі (банктік, инвестициялық, сауда, сақтандыру);
- қолданыстағы салық салу жүйесінің қағидалары;
- инвестициялық-инновациялық жобаның тәуекел дәрежесі;
- сыртқы және ішкі инвестицияларды тарту үшін жағдайлар;
- компаниялардың инновациялық қызметін қаржыландыруға мемлекеттік қолдау көрсетудің шарттары мен болуы;
- нормативтік-заңдылық шарттары,
- кәсіпорындардың пайдалылығы мен табыстылығы, бюджеттің кірістілігі және басқалар.

Осы тұрғыдан алғанда, компаниялардың инновациялық дамуына және олардың қаржылық әлеуетіне әсер ететін факторлардың иерархиясын жаһандық, елдік және корпоративтік факторлардың өзара байланысты жүйесі ретінде қарастырған жөн. Әлемнің жетекші елдерінің инновациялық дамуын талдау компаниялардың инновациялық даму шарттары мен олардың инновациялық әлеуетін айқындайтын мынадай жаһандық трендтерді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді:

- кірістілік және қаржылық тәуекелдер тұрғысынан инвестициялаудың неғұрлым қаржылық тартымды саласы ретінде инновациялық секторды

айқындау. Капиталдандыру және табыстылық жөніндегі әлемдік рейтингке топ - 10 акцияға қаржы ресурстарын орналастырудың іргелі тұрақты және тиімді бағыттары ретінде жаһандық инвесторлар айқындайтын осы сектордың компаниялары ғана енгізілді. Алтыншы технологиялық тәртіптің өзегі инновациялық секторды мемлекеттік экономика және тұрақты экономикалық даму пирамидасының шыңы ретінде елестетуге болады. Бұл сектор экономикалық дамудың драйвері болып табылады, оның қажеттілігі басқа салалармен стратегиялық өзара іс-қимыл үшін айқындаушы болып табылады. Жоғары технологиялық сектордың қаржы ағындары мен қаржы ресурстары-бұл компаниялардың инновациялық дамуының қаржылық әлеуетін қалыптастырудың негізі болып табылатын әлеуетті қаржы ресурстары;

-инновациялық экономика теориясындағы парадигмадан тауарлар мен қызметтерді тұтынушылар мен өндірушілер арасындағы қатынастарды қалыптастыру кезінде қажеттілікке айналады, нарықтық қатынастардың шешуші факторына, мемлекеттер мен компаниялардың бәсекеге қабілеттілігінің негізіне айналады;

- инновациялық құрамдас бөлік тұтынушылардың жоғары сапалы тауарлар мен қызметтерге сұранысын қалыптастыру базасына айналады;

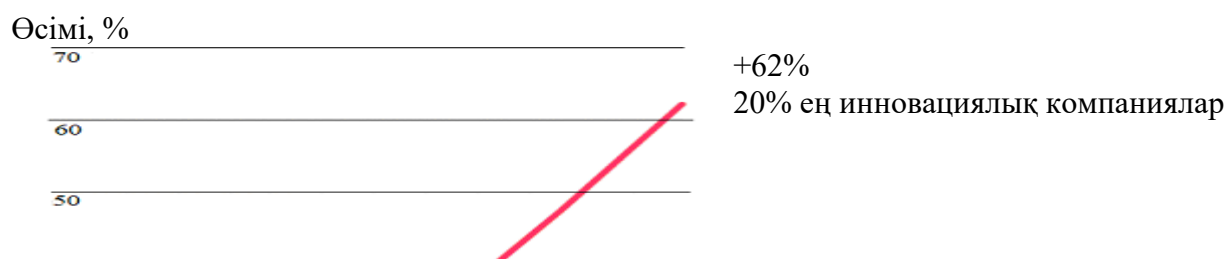
- әлемдік экономикадағы жаһандану үдерістерін күшейту, еркін қаржы ресурстарын жоғары табысты инновациялық жобаларға қайта бөлумен қатар жүреді;

- революциялық инновациялардың ұлғаюы қандай да бір өнім мен қызметке немесе қызмет түріне қатысты бәсекелестік ортаны түбегейлі өзгертеді, жаңа тауарлар мен қызметтердің жарылыса өсуінің көзі болып табылады;

- ұлттық экономикалардың энергоресурстарға тәуелділігінің жалғасуына қарамастан, Energy «20-20-20» стратегиясы негізінде инновациялық салалар жағына құрылымдық теңгерімнің өзгеру үрдісі қалыптасуда.

Инновациялық дамудың жаһандық трендтерін инновациялар есебінен ұлттық экономикалар мен компанияларды дамытуға әлемдік көзқарасты реформалаудың макроэкономикалық және стратегиялық драйверлері ретінде қарастыру қажет. ЕҮ зерттеу нәтижелеріне сәйкес, соңғы үш жыл ішінде инновациялық даму тұрғысынан көшбасшылық позицияға ие компаниялар инновациялық компаниялар рейтингінде соңғы жолдарда орналасқан компанияларға қарағанда 16% - ға жоғары өсу қарқынын көрсетті.

Компанияның ұзақ мерзімді өсуінің және олардың инновациялық қызметінің өзара байланысы 1-суретте көрсетілген.

35,4%, орташа әлемдік деңгейі

+20,7%

20% төмен инновациялық
компаниялар

Сурет 2. Компаниялардың инновациялық қызметімен ұзақ мерзімді өсуінің өзара байланысы

Е с к е р т у – ЕҮ зерттеуінің негізінде автормен салынған

Қазіргі таңда кез келген құрылым (жеке немесе мемлекеттік) ашық экономикалық жүйені білдіреді, жүйелік елдік ортада өзінің өндірістік және шаруашылық қызметін жүзеге асырады. Ұлттық және жаһандық нарықтардағы өз ұстанымдарын күшейту, қаржылық тұрақтылық пен қаржылық әлеуетті арттыру үшін шаруашылық жүргізу субъектісі компаниялардың инновациялық дамуындағы және оларды дамыған елдерде қаржыландырудағы үрдістерді ескеруі қажет.

Шет елдерде инновациялық қызметті қолдау әдетте экономика мен технологияларды дамытудың ұлттық ұзақ мерзімді және орта мерзімді стратегияларына сәйкес жүзеге асырылады. Олар дамудың басым бағыттарын, қаржыландыру тетіктерін және инновациялық дамуға бөлінетін қаржы ресурстарының көлемін айқындайды. Мұндай стратегиялардың Жапония, Германия, АҚШ, Қытай, Ұлыбритания, Бразилия мен Үндістан және инновациялар, инновациялық даму саласындағы басқа да көшбасшы елдері бар (1-кесте) [1].

Кесте 1

Әлемнің дамыған елдерінде инновациялық дамуды қолдаудың шаралары мен тәсілдері

№ р/р	Қолдау шаралары	Мемлекеттер
1	Бизнес құрылымдарымен және ғылыми институттармен бірлескен кәсіпорындарды құру кезінде қаржылық қолдау	АҚШ, Германия, Швеция, Дания, Ұлыбритания
2	Шағын және орта бизнесті инновациялық технологияларды пайдалануға ынталандыру	АҚШ, ҚХР, Франция, Ұлыбритания
3	Технопарктер ментехнологиялық инкубаторларды дамытуды қаржылық қолдау	Дания, Германия, Үндістан, Швеция, ҚХР
4	Инновациялық өндірістерді тікелей қаржылық қамтамасыз ету тәсілдерін әзірлеу және іске асыру (гранттар, жеңілдікті шарттармен қарыздар)	Ұлыбритания, Германия, Франция, Үндістан, ҚХР, Дания, Норвегия, АҚШ
5	Инновациялық саладағы венчурлік қорлар мен компанияларға қаржылық қолдау	Норвегия, Германия, Үндістан, Швеция

6	Инновациялық компанияларды салықтық ынталандыру жүйесі	Норвегия, Франция, Германия, Испания
7	Компаниялардың инновациялық дамуын венчурлік қаржыландыру	Ұлыбритания, АҚШ, Германия, Норвегия,
Ескерту- зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми әдебиеттерді талдау негізінде автор әзірлеген		

Шетелдердегі компаниялардың инновациялық дамуын қаржыландырудың негізгі факторларына мыналар жатады:

- бюджеттік ресурстарды венчурлік қорлардың жарғылық капиталдарына және компаниялардың инновациялық дамуын жүзеге асыруға қатысатын басқа да мамандандырылған қаржылық құрылымдарға инвестициялау;

- инновациялық қызметті жүзеге асыратын компанияларға салық жеңілдіктерін беру;

- инновациялық-белсенді компанияларға мемлекеттік несиелер мен кепілдіктерді (сақтандыру) жеңілдікпен беру;

- инновациялық тауарлар мен қызметтерді сатып алу бойынша мақсатты мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру;

- технопарктерді, бизнес-инкубаторларды және инновациялық дамудың басқа да объектілерін қаржыландыру.

Компаниялардың инновациялық дамуының, олардың инновациялық қаржылық әлеуетін арттырудың ұқсас факторлары экономикаға да тән. Компаниялардың инновациялық дамуын қаржыландырудың және олардың қаржылық әлеуетін арттырудың негізгі факторларына мыналар жатады:

- компаниялардың инновациялық қызметінің бастапқы, дайындық сатыларындағы қаржылық көмек; осы тетік ішінара шағын инновациялық кәсіпорындарды қолдаудың бюджеттік бағдарламаларында пайдаланылады;

- жеке-мемлекеттік әріптестік қағидаттарында инновациялық даму саясатын, сондай-ақ осындай альянстардың, қауымдастықтардың және компаниялардың қызметін қаржылық қолдау тетіктерін әзірлеуге және іске асыруға инновациялық компаниялар мен жеке бизнестің қатысу тетіктерін қалыптастыру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Сабден О. Конкурентоспособная экономика и инновации: монография. - Алматы: Эксклюзив, 2009. – 152 с.

2. Днишев Ф.М. Технологическая модернизация Казахстана в условиях глобализации // Известия НАН РК. Серия общественных и гуманитарных наук. - 2013. - No 4. - С. 34-37.

3. Ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы Қазақстан–2030 Барлық Қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әлауқатының артуы.